

# O baptistech, jejich kořenech, zásadách a důrazech

O baptistech, jejich kořenech, zásadách a důrazech zkáceně podle eseje Jarolda K. Zemana: Baptist Roots and Identity. (Jarold K. Zeman se narodil v Československu, studoval v Praze evangelickou teologii a po roce 1948 odešel do Kanady. Ač původem český evangelík stal se z něj baptista a uznávaný profesor církevní historie známý po celém světě. Zemřel tragicky v roce 1995.)

## **Část první: Evropské kořeny baptismu**

### **1. úvod**

V roce 1957 americký historik Georgie H. Williams použil termín „radikální reformace“, aby tak označil velké společenství odpůrců protestantské „reformace shora“. Lidé jako Luther, Zwingli a Kalvín při všech velkých změnách zachovali středověký model masové církve, do níž byl každý člověk zasazen křtem jako nemluvně. Těsné spojení církve a státu bylo dokonce ještě upevněno.

Radikální reformátoři tuto symbiózu církve a kultury zamítli a hledali cestu návratu ke kořenům křesťanství, jak o nich píše Nový zákon a některé další ranně křesťanské spisy. Namísto nenáročné reformace v podobě oprášené středověké církve požadovali návrat k prvotní církvi apoštolské, k původnímu učení a praxi. Raději než jenom olamovat několik suchých větví ze stromu pozdně středověké církve, rozhodli se pokácet celý strom úpadkového křesťanství.

Tímto nekompromisním způsobem se obnově církve slovem a skutkem přiblížili nejen švýcarští, němečtí a holandsí anabaptisté šestnáctého století, ale už ve století předcházejícím také radikální křídlo husitů v Čechách a na Moravě. Byli to zejména táborité ve dvacátých letech, ale ještě výrazněji se v tomto úsilí stala po roce 1460 Jednota českých bratří. Klíčem k pochopení bratrského a anabaptistického dědictví je pojem církve. Nauka o církvi se nacházela v samém středu radikálně reformační teologie a byla příčinou toho, že se jak Čeští bratři (1457), tak anabaptisté (1525) a posléze i angličtí baptisté (1609) od většinové církve oddělili.

### **2. Církev jako společenství věřících**

Vize církve skládající se z věřících členů se zrodila v různých, navzájem oddělených kolébkách reformace. Roku 1457, šedesát let před vystoupením Luthera, vzniklo takové nové společenství v českém Kunvaldě. Zakladatelé Jednoty českých bratří byli

zklamaní z národní církve podobojí a proto se od ní oddělili a vytvořili nezávislé společenství. Podmínkou přijetí do nové církve bylo osobní vyznání víry a důkazy nového života ve zkušební době. Křest věřících byl znamením vstupu do plného členství. Charakteristickým znakem Bratří byla sborová kázeň. Své duchovní si volili sami bez ohledu na katolický princip apoštolské posloupnosti. Navzdory mnohému pronásledování tato nejstarší křesťanská církev věřících trvala téměř 200 let než byla po třicetileté válce potlačena a přinucena k emigraci.

Ve městě Waldshut na švýcarsko-německých hranicích se na Velký pátek roku 1525 odehrála do té doby nevídaná událost. Kněz Balthasar Hubmaier a šedesát dalších občanů se dali pokřtít hostem, kazatelem evangelia Wilhelmem Reublinem. Den na to sám Hubmaier pokřtil politím z nádoby na mléko 300 dalších osob. Zdůvodňoval to tak, že víra, která se zrodí v srdci, musí být veřejně vyznána ve křtu. Křtem jednotlivec dává najevo své rozhodnutí žít křesťanský život. Ne každý občan

Waldshutu se k přetvořené církvi přidal. Byla to komunita věřících shromážděná na základě osobního rozhodnutí, veřejného vyznání víry a křtu.

### 3. Co je víra?

Těsně před rozmachem novokřtěneckého hnutí roku 1525 se mezi lidmi rozšířilo zklamání z Lutherova pochopení evangelia jako milostivého daru ospravedlnění. Takové pochopení sice poskytovalo jistotu odpuštění, ale nevedlo k novému životu. Moderní americký autor Charlie Shedd vyjádřil podobnou starost, když napsal: „Problémem není, že by kostely byly plné prázdných lavic, ale že lavice jsou plné prázdných lidí.“

Luther a jiní reformátoři rozlišovali mezi „mrtvou vírou“ a „živou vírou“. Rozeznávali také Boží a lidskou stránku víry; víra mohla být chápána jako dar Boží a zároveň jako lidská odpověď. Někteří vysvětlovali víru jako myšlenkový souhlas s věroučnými výpověďmi – např. s vyznáním víry nebo katechismem, podle jiných byla víra totožná se zasvětením se věci Božího království nebo s podřízením se Bohu. Další zase chápali víru jako citovou reakci, častokrát s mystickým podtónem. Mnozí protestanti měli za to, že víra se dá vyjádřit také svátostným úkonem, např. křtem nemluvnat.

Pro Jednotu českých bratří a pro novokřtence vycházející z evangelia byl důkazem víry změněný život. Novým zrozením věřící přijímají účast na nové přirozenosti, v novém společenství Božího lidu a z pohledu budoucnosti také v novém věku. Vzorem pro křesťanské učednictví je Ježíšův život jako člověka, jeho sebezapření od jeslí až po kříž, jeho životní styl nesobeckého pomocníka, léčitele a učitele. Protože Ježíš „nosil svůj kříž“ ještě předtím než na něm umřel, stal se kříž nejen výrazem oběti smíření ale i voláním k následování.

Jelikož Kristův kříž odhalil závažnost lidského hříchu a potřebu smíření, stalo se ukřižování středem protestantského učení o spáse. Novokřtenci si ale uvědomili, že bez rovnocenného důrazu na vzkříšení Kristovo ukřižování samo o sobě nevede ke zrodu víry. Křesťan má žít na straně kříže a přitom být nasměrován ke vzkříšení, to znamená přemáhat svou hříšnost. Novokřtěnecký vůdce Tomáš Müntzer trefně napsal: „I kdyby Kristus vstal z mrtvých třeba tisíckrát, ale ne ve mně, je mi to na nic.“

Významnou roli v husitském a novokřtěneckém hnutí hrálo očekávání druhého Kristova příchodu a dovršení jeho království. Okrajové skupiny se sice pokoušely datum apokalypsy určit a pouštěly se i do spekulací o tisíciletém království, ale převážná většina věřících uvnitř radikální reformace těmto spekulacím nepodlehla, posílila jen svou jistotu, že si je Bůh vybral k uskutečňování svých plánů do budoucnosti.

Ježíšův příklad sebezapření, jeho kříž, vzkříšení a očekávaný příchod vyjadřují celé evangelium o postupné obnově věřících. Víra znamená celoživotní postupný růst ke Kristově podobě. Pravá církev je společenstvím věřících, kde se nacházejí jak ti, kteří se právě rodí, tak i takoví, kteří už rostou a mění se. Každý sbor věřících v dějinách je charakteristický dvojím zájmem: o pravé spasení a o ryzí církev. V pozdní katolické středověké tradici byla církev postavená na první místo. Nárokovala si udělování spasení prostřednictvím svátostí, které ve zprostředkování kněží fungovaly jaksi samy o sobě. Pro české bratry a novokřtence byla však prvořadá víra. Jenom pokud se člověk znovu narodí, může se obrodit i církev jako společenství věřících.

Mimochodem, můžeme si všimnout, že už Kalvín definoval znaky církve přísně objektivně, bez ohledu na víru členů církve: „Kdekoliv se čistě káže a poslouchá slovo Boží a svátosti se vysluhují podle Kristova ustanovení, nemusíme pochybovat, že se jedná o církev Boží.“ Znovuobjevení pojmu „církev věřících“ v radikální reformaci přineslo ale jiné rozlišení. Církev, kde se křtí nemluvnata, mají – lidsky vzato – předvídatelnou budoucnost. Naproti tomu církev věřících je bezmocná, protože je

odkázaná na Boží jednání. Vždy se pohybuje na vzdálenost jedné generace od svého zániku. V tomto smyslu je zrozená z Boha, ne založená lidmi. Závěrem ještě jednu definici: Církev věřících je rodinou těch, kteří se narodili z Božího Ducha jako svobodná odpověď na Boží iniciativu milosti a na pozvání jeho lásky v Ježíši Kristu.

#### **4. Křest věřících a svobodná církev**

Nejranější sbory anglických separatistů (tj. těch, kteří se oddělili od státní církve) konce 16. století byly zformovány na smluvním základě. Smlouvy ve Starém zákoně jim sloužily jako vzor. Křest nemluvnat separatisté chápali jako obřad, který odpovídá starozákonní obřizce, a proto si ho ponechali. K rozhodnému kroku směrem k další radikalizaci a ke vzniku baptistického hnutí došlo ve vyhnanství v Holandsku. V zimě 1608-09 John Smyth (1570-1612) přesvědčil členy svého exilového gainsboroughského sboru (t.č. v Amsterdamu) rozpustit se jako smluvní sbor a znovu se ustavit na bázi křtu věřících. Starý záznam uvádí: „Mr. Smith, Mr. Helwis a ostatní navenek rozvázali a zrušili své stávající sborové zřízení a služby a shromáždili se, aby křtem ustanovili nový sbor... Po váhání (ze zdvořilosti, kdo by měl začít) pan Smith pokřtil nejprve sebe, potom pana Helwise, potom ostatní, zatímco každý sám za sebe pronesl své vyznání.“ Z uvedeného je zřejmé, že zrození moderního baptizmu bylo spojeno se znovuobjevením a zavedením křtu věřících.

Baptisté však v pojetí církve jako svobodného společenství věřících mohou navazovat i na své nepřímé předchůdce anabaptisty a České bratry. Centrální místo křtu v teologii anabaptistů se dá doložit z mnoha pramenů. V důležitých Schleitheimských člancích z roku 1527 je to hned první článek a křest nemluvnat je charakterizovaný jako „vrcholný papežský blud“. První zaznamenaný křest dospělých věřících se odehrál v Curychu 21. ledna 1525. Není bez zajímavosti, že reformátor Martin Luther zaujímal k ideálu svobodné církve postupně protichůdné postoje. Ještě jako mladý roku 1520 zavrhnul svátostné a kněžské pojetí tehdejší církve a angažoval se pro křest věřících. V traktátu O babylonském zajetí se vyslovuje pro to, aby se nemluvnata nekřtila, píše: „Bez víry jednotlivce křest nemá cenu... Účinek křtu nespočívá v tom, kdo jej vysluhuje, ale v tom, kdo jej s vírou přijímá.“ O tři roky později Luther vyjadřuje názor, že masy jsou a vždycky budou nekřesťanské i kdyby všichni byli pokřtěni a nosili jméno křesťané. Pravých křesťanů je málo. V tom byl jistě realista (mimochodem, nedal by se jeho výrok vztáhnout na mnohé oblasti severní Ameriky s vysokým procentem baptistů jen podle jména?). Luther také předkládá vizi společenství lidí, kteří se rozhodli žít křesťanským způsobem, společenství kde znějí modlitby a zpěvy, čte se Písmo, křtí se, vysluhuje se Večeře Páně, vybírají se dobrovolné dary na chudé a konají se další křesťanské skutky. Když však novokřtěnci začnou formovat nezávislá shromáždění, Luther svou původní vizi brzy opouští ve prospěch „lidové“ církve.

Čeští bratři zavedli křest věřících už asi 60 let před rozšířením anabaptistického hnutí ve Švýcarsku a Německu. Vznik společenství Českých bratří se datuje do roku 1457. K trvalému, organizačnímu oddělení se od husitské církve ale dochází až o 10 let později, kdy bratři ordinují vlastní kněze. Tito kněží podstoupí nový křest a následně překřtí i ostatní, celkem asi 60 osob. Podmínkou křtu je osobní víra v Krista. Jednota českých bratří tak byla první skutečně svobodnou církví v Evropě. Bratři jako první vytýčili základní směrnice, které jsou pro svobodné společenství křesťanů určující. Především je to prioritou Boží milosti, která pracuje v lidských srdcích bez jakéhokoli kněžského zprostředkování. Bratři stáli na tom, že Kristus je jediným prostředníkem a že živá víra je jedinou podmínkou spasení. Dále je to vlastní volba kněží, z nichž mnozí byli prostí sedláci nebo řemeslníci, a neformální bohoslužby charakteristické liturgickou svobodou a pružností. Oproti závazným dogmatům oficiálních církví si Bratři nárokovali vykladačskou a vyznavačskou svobodu, tak jak jí vyrozuměli z Božího slova. Pluralita jejich věroučných článků je důkazem neustálého hledání pravdy.

Bratři si sice zachovali novozákonní úřad biskupů, jednalo se však spíš o projev úcty k starším vůdcům, v praxi měli biskupové jen malé nebo žádné pravomoce. Čeští bratři zamítli jakoukoli

propojenost se státní správou, takový model jim připadal jako jistá známka úpadku křesťanstva. Stali se tak pionýry v uplatňování odluky církve od státu, přitom nikdy nepřestali vyžadovat svobodu pro nesení evangelia ať už mluveným slovem nebo tiskem, rozsáhlou korespondencí a nejednou i mučednictvím. Dá se tedy dokázat, že Čeští bratři byli prvním moderním společenstvím, které formulovalo a uskutečnilo základní zásady svobodné církve a tak se stali předvojem anabaptistů, později anglických a amerických baptistů a jiných nezávislých církví.

Vykopaná hřivna [1/2005](#) a [2/2005](#)  
časopis sboru BJB v Liberci

---

Článek byl prvně samostatně digitálně publikován na pokračování na webu Notabene – HydePark českých baptistů ([část 1](#) a [část 2](#)) a později také umístěn na web [baptismus.estranky.cz](http://baptismus.estranky.cz).

---